

เบญจศีลเบญจธรรม: หลักจริยธรรมทางธุรกิจเชิงพุทธ

FIVE MORAL PRECEPTS AND FIVE DOCTRINES: BUDDHIST BUSINESS ETHICS

พระมหาสุรชัย ขยาภิวัตตโน (พุดชู)

Phramaha Surachai Jayabhivaddhano (Phutchu)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

Received: December 6, 2018 / Revised: April 18, 2019 / Accepted: April 24, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเบญจศีลเบญจธรรม ซึ่งเป็นจริยธรรมขั้นต้นในพระพุทธศาสนาที่ขัดเกลา
กิเลสและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรธุรกิจ การประยุกต์หลักธรรมดังกล่าวทำให้เกิดจริยธรรมทางธุรกิจ
ที่ใช้แก้ปัญหาและพัฒนาองค์กรธุรกิจให้เจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์กับจิตใจในสังคมหลังยุคอุตสาหกรรม
หลักเบญจศีลเบญจธรรมประกอบด้วยธรรมที่เป็นคู่ทั้ง 5 คือ ห้ามฆ่าสัตว์คู่กับเมตตากรุณา ห้ามลักทรัพย์คู่กับสัมมาอาชีวะ
ห้ามผิดคู่ครองคู่กับสำรวมในกาม ห้ามพูดปดคู่กับสัจจะ ห้ามเสพของมีนเมาคู่กับสติสัมปชัญญะ หลักจริยธรรมทั้ง 5 คู่นี้
เป็นเครื่องประกันความสงบสุข ความปลอดภัย และความร่มเย็นแห่งชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว และสังคมภายนอก
รวมถึงสังคมภายในขององค์กรธุรกิจให้เจริญรุ่งเรืองและยั่งยืน โดยคำนึงถึงคุณค่าและค่านิยมในการบริโภคเพื่อ
ยกระดับคุณภาพชีวิต การทำงานอย่างมีความสุข การแข่งขันในลักษณะสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาภาคผลิตให้เกิด
ผลประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าการทำลายซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ: เบญจศีลเบญจธรรม จริยธรรมทางธุรกิจเชิงพุทธ พุทธเศรษฐศาสตร์

Abstract

The purpose of this article is to study the five precepts and five ennobling virtues which are the basic ethical principles in Buddhism that help to get rid of defilements and can be applied in running business organizations. The application of these Dhamma principles leads to the creation of business ethics that can be applied to solve problems and develop business organizations to achieve growth and development that have balance between the mental and material aspects in the post-industrial society. The five precepts and five ennobling virtues consists of five pairs of Dhammas which are as follows: abstaining from killing to match with loving-kindness and compassion, abstaining from stealing to match with right livelihood, abstaining from sexual

misconduct to match with sexual restraint, abstaining from telling lies to match with honesty, and abstaining from intoxicants to match with mindfulness and clear comprehension. All these five pairs of ethical principles guarantee happiness and tranquility; safety; and peace of life, property, family, and outside society as well as the inside society of the business organization in order to achieve growth, prosperity, and sustainability. These Dhammas concern with values of consumption to upgrade the quality of life, happiness in work performance, and competition in terms of creating cooperation in order to develop the producing section that is beneficial to the society rather than destroying each other and the environment.

Keywords: Five precepts and Five ennobling virtues, Buddhist business ethics, Buddhist Economics

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักปฏิบัติเพื่อขัดเกลาพฤติกรรมทั้งทางด้านกาย วาจา และใจอย่างเป็นขั้นตอน และสามารถแยกเป็นหลักธรรมระดับพื้นฐานสำหรับชาวบ้านทั่วไปและระดับสูงที่ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลส หรือที่เรียกว่า ระดับโลกียธรรม กับโลกุตระธรรม หลักธรรมในระดับพื้นฐานมีความสำคัญไม่น้อยกว่าระดับสูง เนื่องจากมีความเรียบง่าย ไม่ลุ่มลึกเกินไปสำหรับการทำความเข้าใจและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต จึงสามารถประยุกต์เข้าหาสังคมได้อย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม การดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันที่มีความซับซ้อนทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง รวมถึงเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ทำให้ผู้คนมีความเครียดในการทำงาน มีการแข่งขันเพื่อความอยู่รอด และสร้างความแปลกแยกทางสังคมมากกว่าสมัยโบราณ กล่าวคือ ผู้คนอยู่ห่างเหินกันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัว ศาสนา การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ซึ่งทำให้เกิดช่องว่างระหว่างหลักจริยธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่

จริยธรรมเป็นหลักเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งบ่อเกิดของจริยธรรมมีที่มาจากหลักศาสนา (Religion) ปรัชญา (Philosophy) เจตคติ (Attitude) หรือหลักการใดก็ตาม ล้วนเป็นแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ให้อยู่ในสังคมอย่างสงบสุข แต่ใน

ปัจจุบันดูเหมือนว่า จริยธรรมกับการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ได้ถูกทำลายด้วยสังคมโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจที่ได้เปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมให้แตกต่างไปจากเดิม จากสังคมเกษตรกรรมที่ผลิตในครัวเรือนกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก และกลายเป็นสังคมหลังยุคอุตสาหกรรม (Post-industrial Society) หรือโลกยุคปัจจุบันที่เน้นความมั่งคั่ง การให้บริการ รวมถึงการใช้อองค์ความรู้และนวัตกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่เรียกว่า ยุคเศรษฐกิจองค์ความรู้ (Knowledge Economy) หรือยุคเศรษฐกิจบริการ (Service Based Economy) อย่างไรก็ตามในยุคนี้ได้ยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้สะดวกสบายขึ้น ขณะเดียวกันก็ได้สร้างระบบจริยธรรมขึ้นบนพื้นฐานของการวิจัยและการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย

ในแง่ของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะเห็นว่า มีหลักคำสอนที่เป็นอกาลิกคือ ไม่จำกัดกาลเวลา หมายความว่า หลักธรรมมีความร่วมสมัย ไม่ล้าหลัง และสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคของสังคม โดยเฉพาะในสังคมหลังยุคอุตสาหกรรมที่สะท้อนให้เห็นตัวตนของมนุษย์อย่างแท้จริง ตัวตนดังกล่าวไม่ได้หมายถึงความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุที่มนุษย์คิดค้นได้ แต่เป็นปัญหา

จริยธรรมที่เกิดจากตัวมนุษย์เองที่สอดแทรกอยู่ในความเจริญก้าวหน้าในยุคนี้ เช่น ความเห็นแก่ตัว ความเอาเปรียบ การทำลายธรรมชาติ การแข่งขันที่ทวีความรุนแรงขึ้น รวมถึงความเครียดและการเสียสุขภาพจิต ปัญหาเหล่านี้กลายเป็นจริยธรรมเชิงลบทางด้านองค์กรธุรกิจที่หลักเบญจศีลเบญจธรรมสามารถเยียวยาสังคมหลังยุคอุตสาหกรรมให้มีความเจริญด้านจิตใจได้

จริยธรรมทางธุรกิจ

คำว่า จริยธรรม มาจากคำว่า จริยกับธรรม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (The Royal Institute, 2003: 291) ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง “ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม” ขณะที่พระยาอนุมานราชธอน (Anumanrajadhon Phraya, 1973: 409) ให้ความหมายว่าเป็น “คุณค่าของความประพฤติในสังคมที่ถือว่าถูกต้องดี หรือสิ่งที่ถือว่าผิดและชั่ว ไม่ควรประพฤติ แล้ววางหลักกำหนดเป็นมาตรฐานไว้” ซึ่งใกล้เคียงกับ Velasquez (2008: 10) ที่ให้ความหมายว่าหมายถึง “หลักของความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งนำมาสู่การยอมรับ การประสบความสำเร็จ และความเจริญของผู้ปฏิบัติและสังคมโดยรวม” ส่วน Siha-amphi (2000: 17) กล่าวไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง “หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม” ซึ่งมีความหมายไปในทางพระพุทธศาสนาและสอดคล้องกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ที่กล่าวถึงจริยธรรมว่าเป็น “หลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต หรือหลักการครองชีวิต” ซึ่งเมื่อว่าตามหลักพระพุทธศาสนา มรรคหรือมัชฌิมาปฏิปทานั่นเองคือ “ระบบจริยธรรม ระบบความประพฤติปฏิบัติ หลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม หรือหลักการครองชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ที่จะนำไปสู่จุดหมายคือ ความดับทุกข์” (Dhammapidok, 1999: 591) นอกจากนี้สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

ยังกล่าวว่า “จริยธรรมเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติหรือสัจธรรม” การปฏิบัติในที่นี้ท่านหมายถึง การดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ด้าน (Thepvethi, 1988: 11-12) คือ 1) ชีวิตของมนุษย์เอง 2) สังคม 3) ธรรมชาติแวดล้อม 4) สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ประดิษฐ์ขึ้น ตามความหมายดังกล่าวข้างต้น มินัยที่ครอบคลุมหลักการดำเนินชีวิตในทุกๆ ด้าน ซึ่งรวมไปถึงการดำเนินธุรกิจ ดังนั้น จึงได้นำหลักจริยธรรมมาใช้ในด้านธุรกิจโดยเฉพาะที่เรียกว่า Business Ethics ซึ่งมีความหมายดังที่บุษยา วีรกุล (Virakul, 2008: 43) กล่าวไว้ว่า จริยธรรมทางธุรกิจ หมายถึง “มาตรฐานหรือเกณฑ์การพิจารณาหรือการศึกษาเกี่ยวกับบุคคล องค์กร นโยบาย การกระทำของธุรกิจว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด หรือเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมทางด้านจริยธรรม” ขณะที่ Carroll & Buchholz (2003: 170) ให้ความหมายว่า “การพิจารณาถึงหลักการประพฤติดีและการปฏิบัติดีหรือเลว ผิดหรือถูกที่เกิดขึ้นในการดำเนินธุรกิจ”

โดยสรุปจะเห็นว่า ความหมายของจริยธรรมทางธุรกิจมีลักษณะเป็น 2 ด้านคือ 1) ลักษณะที่พึงประสงค์เป็นจริยธรรมในเชิงบวกที่แสดงพฤติกรรมเป็นที่น่าพึงพอใจต่อสังคม สมาชิกในสังคมยกย่องชมเชยและให้การยอมรับ เช่น การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ถูกต้องตามวัฒนธรรมองค์กร 2) ลักษณะที่ไม่พึงประสงค์เป็นจริยธรรมในเชิงลบที่แสดงพฤติกรรมไม่เป็นที่น่าพึงพอใจสังคมตำหนิติฉิน และคาดโทษ เช่น การละเมิดกฎระเบียบ ทำตัวผิดจากวัฒนธรรมองค์กร

จริยธรรมทางธุรกิจเชิงพุทธ

ความหมายของจริยธรรมทางธุรกิจข้างต้น มินัยที่สอดคล้องกับหลักปฏิบัติทางศาสนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากหลักธรรมทางศาสนาเป็นหลักปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมอันดีงาม ช่วยให้ชีวิตเกิดความสงบสุข แก้ไขปัญหาให้เกิดความชอบธรรมในสังคม เป็นต้น หลักจริยธรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทาง

ศาสนาอันสำคัญคือ หลักเบญจศีลเบญจธรรมที่ถือว่าเป็นบัญญัติสังคัมหรือข้อตกลงสำหรับชุมชนเพื่อให้ทุกคนที่อยู่ร่วมกันได้ยึดถือปฏิบัติ (U-pho, 1996: 2) หากกล่าวในแง่จริยศาสตร์ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาจริยศาสตร์ในทางพุทธศาสนาได้แบ่งระดับจริยธรรมไว้ 3 ชั้น (Simanee, n.d.) คือ 1) จริยธรรมขั้นต้น ได้แก่ เบญจศีลเบญจธรรม 2) จริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่ กรรมบถ 10 และ 3) จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 ขณะที่พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ) กล่าวแยกอธิบายเบญจศีลเบญจธรรมไว้ว่า เบญจศีลจัดเป็นพุทธจริยศาสตร์ส่วนที่เป็น “จริยธรรม” คือ วิธีปฏิบัติเพื่อความดีงาม เป็นกรอบแสดงออกทางกายและวาจาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับเบญจธรรมเป็นพุทธจริยศาสตร์ส่วนที่เป็น “คุณธรรม” คือ คุณสมบัติส่วนตัว เป็นหลักการดีงามที่อยู่ภายในจิตใจ (Sigambhirayan, 2016: 163)

อย่างไรก็ตาม เบญจศีลเบญจธรรมเป็นพุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐานที่เรียกว่าโลกียธรรม คือ ธรรมในระดับชาวบ้านที่สามารถนำไปปฏิบัติ ซึ่งมีหลักการสำหรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจให้เกิดความชอบธรรม โดยเฉพาะปัญหาการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากร การไม่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริโภคหรือผู้มีส่วนได้เสีย ปัญหาเหล่านี้นอกจากทำลายทรัพยากรภายนอกองค์กร เช่น การทำลายสภาพแวดล้อมแล้วยังทำลายทรัพยากรภายในคือ องค์กรธุรกิจเอง การดำเนินธุรกิจจึงต้องอาศัยหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อให้องค์กรดำเนินไปได้ในระยะสั้นและระยะยาว

องค์กรธุรกิจต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของจริยธรรมองค์กร (The Role of Organizational Ethics in Performance) นั่นคือ 1) การทำให้พนักงานเกิดความผูกพันมีส่วนร่วมและมีความเชื่อมั่นในองค์กร 2) นักลงทุนมีความซื่อสัตย์ ความภักดี และมั่นใจในการลงทุน และ 3) ผู้บริโภคมีความพึงพอใจและเชื่อใจในองค์กร ทั้ง 3 ประการนี้เรียกว่า วัฒนธรรมทางจริยธรรม (Ethical Culture) ที่นำไปสู่การสร้างผลกำไร

ให้แก่องค์กรในที่สุด (Ferrell, Fraedrich & Ferrell, 2015: 16-19) จะเห็นว่า บทบาทหน้าที่ของจริยธรรมองค์กรทั้ง 3 ประการ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวัฒนธรรมภายในคือ ผู้บริหาร พนักงาน หรือลูกจ้าง และ 2) ด้านวัฒนธรรมภายนอกคือ นักลงทุนและผู้บริโภค อย่างไรก็ตามการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าว แม้จะสร้างกำไรมหาศาลให้แก่องค์กร หากองค์กรขาดหลักจริยธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติปฎิเสธปัญหาความขัดแย้ง ความแก่งแย่งระหว่างพนักงาน นักลงทุนด้วยกันเอง และผู้บริโภคก็อาจเกิดขึ้นได้ เพราะองค์กรมุ่งเน้นที่วัฒนธรรมทางจริยธรรม (Ethical Culture) โดยภาพรวม แต่ไม่ได้ลงรายละเอียดในหลักปฏิบัติที่สร้างความชอบธรรมในองค์กร เบญจศีลเบญจธรรมจึงเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยเติมเต็มวัฒนธรรมทางจริยธรรมทั้ง 3 ประการ เพื่อให้องค์กรสร้างผลกำไรที่เป็นความสุขภายนอก (กายิกสุข) จากการประกอบธุรกิจ และเกิดความสุขภายใน (เจตสิกสุข) จากการปฏิบัติงานตามหน้าที่

หลักเบญจศีลเบญจธรรม

เบญจศีลเบญจธรรมแยกเป็น 2 คำหลักคือ *เบญจศีล* กับ *เบญจธรรม* คำว่า เบญจศีล เป็นคำสมาสที่มาจากคำว่า *เบญจ* ที่แปลว่า 5 กับ *ศีล* ที่แปลว่า ปกติ (สีลนะ) เย็น (สีตละ) สිරະ (สิระ, สีสะ) เกษม (สิวะ) (Buddhaghosa, 2012: 9) ในที่นี้แปลว่า ปกติ ดังนั้นเบญจศีล จึงหมายถึง การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ และเนื่องจากเป็นศีลที่ชาวพุทธต้องรักษาอยู่เนืองนิตย์ จึงเรียกว่า นิจศีล ซึ่งมี 5 ข้อ เรียกว่า 5 สีกขาบท หมายถึง ข้อที่พึงศึกษาและปฏิบัติมิให้ขาดหรือต่างพร้อย ฉะนั้น เบญจศีลจึงเป็นข้อที่ควรเว้นคือ เว้นจากการล่วงละเมิด (เวรมณี) ส่วนเบญจธรรมเป็นข้อที่ควรประพฤติคือ นำไปปฏิบัติควบคู่กับเบญจศีล

คำว่า เบญจธรรม เป็นคำสมาสมาจากคำว่า *เบญจ* กับ *ธรรม* ธรรมนั้นแปลว่า ข้อปฏิบัติหรือสภาพที่ทรงไว้ หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ทำให้เป็นคนดีงาม มี

5 ประการ จึงเรียกอีกชื่อว่า เบญจกัลยาณธรรม (Brahmagunabhorn, 2016: 239) เป็นธรรมที่ควรปฏิบัติคู่กับเบญจศีล เพราะสนับสนุนให้การรักษาศีล 5 มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อบุคคลปฏิบัติตามเบญจศีลเบญจธรรมแล้ว จึงได้ชื่อว่า สาธุชนหรือกัลยาณชน คือ คนที่ประพฤติดีงาม ซึ่งจัดเป็นคู่ได้ ดังนี้

- 1) ปาณาติปาตา เวรมณี คู่กับเมตตากฎณา
- 2) อทินนาทานา เวรมณี คู่กับสัมมาอาชีวะ
- 3) กามสุมิจฉาจารา เวรมณี คู่กับกามสังวร
- 4) มุสาวาทา เวรมณี คู่กับสังขะ
- 5) สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี คู่กับสติสัมปชัญญะ (MCU, 1996; Brahmagunabhorn, 2016: 239-240)

เบญจศีลเบญจธรรมคู่ที่ 1

ศีลข้อที่ 1

ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ศีลข้อนี้มุ่งจริยธรรมเพื่อป้องกันการเบียดเบียน การทำลาย การทะเลาะวิวาท และส่งเสริมให้มีความเอื้ออาทรต่อกัน ลักษณะการล่วงละเมิดศีลมี 3 อย่าง (Vajiranavarorasa, 1995: 4) คือ

1. การฆ่า หมายถึง การทำร้ายชีวิตสัตว์อื่นให้ตกลงไปคือ ถึงแก่ความตาย ไม่ว่าจะเป็มนุษย์หรือสัตว์ดิรัจฉานทุกชนิด การฆ่าจำแนกเป็น 3 ประเภทคือ
 - 1) โดยวัตถุ แบ่งเป็น 1) ฆ่ามนุษย์ และ 2) ฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน
 - 2) โดยเจตนา แบ่งเป็น 1) ฆ่าโดยจงใจ คือ มีเจตนาที่จะฆ่าให้ตาย 2) ฆ่าโดยไม่จงใจ คือ ไม่มีเจตนาที่จะฆ่าให้ตายตั้งแต่แรก เช่น การประสบอุบัติเหตุ การป้องกันตัว รู้เท่าไม่ถึงการณ์ 3) โดยประโยค แบ่งเป็น 1) ฆ่าเอง คือ การลงมือกระทำเอง 2) ใช้ให้คนอื่นฆ่า คือ การสั่งให้คนอื่นฆ่า

2. การทำร้ายร่างกาย หมายถึง การทำร้ายให้คนอื่นบาดเจ็บ ในที่นี้หมายถึงมนุษย์เท่านั้น แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ 1) การทำให้พิการ 2) การทำให้เสียโฉม 3) การทำให้เจ็บปวดหรือลำบาก

3. การทรมาน หมายถึง การทรมานสัตว์ การไม่ปรานีต่อสัตว์ แบ่งเป็น 5 ประเภทคือ 1) การใช้งานหนัก 2) การกักขัง 3) การนำไปด้วยวิธีทรมาน 4) การเล่นสนุก 5) การผจญสัตว์หรือการนำสัตว์มาชนกัน ลักษณะการล่วงละเมิดทั้ง 3 นี้ หากล่วงละเมิดการฆ่าถือว่าศีลขาด ล่วงละเมิดการทำร้ายร่างกายถือว่าศีลต่างพร้อย ล่วงละเมิดการทรมานถือว่าศีลทะลุ

ธรรมข้อที่ 1

เมตตากฎณา แยกเป็น 2 หลักธรรมคือ เมตตา กับกรุณา เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปราบปรามให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นหรือปราศจากความทุกข์ เมตตากฎณาเป็นคุณธรรมที่ช่วยให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความรักความสามัคคีต่อกัน

ปัจจุบันมักได้ยินคำว่า *เมตตาปรานี* มากกว่าคำว่า *เมตตากฎณา* เช่น คำพูดว่า “ขอให้ทุกคนมีความเมตตาปรานีต่อกัน” ความจริงคำว่า ปรานี ก็คือ กรุณา เมตตาเป็นหลักธรรมที่ตรงข้ามกับ *พยาบาท* คือ *ความปองร้าย* คนที่มีเมตตาจึงได้ชื่อว่า เป็นคนที่ไม่มีความคิดปองร้าย (อพยาบาท) ส่วนกรุณาเป็นหลักธรรมที่ตรงข้ามกับ *วิหิงสา* คือ *ความเบียดเบียน* คนที่มีกรุณาก็คือ คนไม่มีความเบียดเบียน (อวิหิงสา) สองคำนี้ (พยาบาทและวิหิงสา) มักใช้เรียกคู่กันเสมอ แต่ส่วนใหญ่มักเรียกว่า *พยาบาทเบียดเบียน* มากกว่าการเรียกว่า *พยาบาทวิหิงสา* ซึ่งเป็นการเรียกทับศัพท์คำหนึ่งและเป็นคำแปลอีกคำหนึ่ง การมีเมตตาต่อผู้อื่นสามารถกระทำได้หลายวิธี แต่แบ่งเป็นหลักใหญ่ 2 วิธีคือ 1) แบบวิธีเจาะจง เรียกว่า โอิทิสสมรณา หมายถึง การมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ในวงจำกัดเฉพาะผู้ที่เราต้องการแผ่ให้ 2) แบบวิธีไม่เจาะจง เรียกว่า อโนทิสสมรณา หมายถึง การมีเมตตาต่อสรรพสัตว์อย่างไม่จำกัดพวกพ้อง

วิเคราะห์จริยธรรมทางธุรกิจเกี่ยวกับศีลและธรรมข้อที่ 1

เบญจศีลเบญจธรรมข้อนี้สร้างจริยธรรมด้านความปลอดภัยในชีวิต ความมั่นคงในตำแหน่งงาน และส่งเสริม

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เกื้อกูลช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานหลักเมตตากรรมมักได้ยินจากคำกล่าวที่ว่า *ใจจิตใจดี* คนที่ขาดความเมตตาเรียกว่า *คนใจจิต* ส่วนคนที่ขาดความกรุณาเรียกว่า *คนใจดี* ปัญหาจริยธรรมทางธุรกิจที่มักเกิดเพราะการขาดศีลและธรรมข้อนี้ อาจไม่ถึงขั้นทำร้ายร่างกายหรือการเช่นฆ่า แต่เป็นการทะเลาะเบาะแว้งกันในองค์กร การกระทบกระทั่งกันภายในเพราะความไม่พอใจเรื่องส่วนตัวหรือความเหลื่อมล้ำทางการเงิน ตำแหน่งหน้าที่ ภาระงานที่รับผิดชอบ ความไม่เสมอภาค เป็นต้น ซึ่งปัญหาบางอย่างแก้ไขด้วยระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่บางอย่างเป็นเรื่องส่วนตัวต้องแก้ไขด้วยการปรับเปลี่ยนนิสัยของแต่ละคน ให้รู้จักมองโลกในแง่ดี ฝึกแผ่เมตตาให้ทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ปัญหาจริยธรรมดังกล่าวก็สามารถลดลงได้ เพราะเริ่มต้นแก้ที่ตนเองเป็นอันดับแรก นั่นคือ การสร้างจิตเมตตาต่อเพื่อนร่วมองค์กร แล้วขยายให้กว้างออกไปเป็นเมตตาต่อสังคมเพื่อนร่วมโลก รวมถึงการไม่เบียดเบียนทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จริยธรรมทางธุรกิจข้อนี้ส่งเสริมบุคลิกภาพต่างๆ ดังนี้ 1) มีจิตใจอ่อนโยน ไม่นิยมความรุนแรง ใฝ่หน้า ยิ้มแย้มแจ่มใส ยิ้มสู้อุปสรรคปัญหาขณะทำงาน 2) เป็นมิตรกับทุกคน เป็นที่รักและสามารถผูกมิตรกับเพื่อนร่วมงานและคนทั่วไปได้ 3) เป็นคนอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้ 4) เป็นคนมีน้ำใจ มีจิตอาสา เสียสละคิดช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและทุ่มเทความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนางานองค์กร 5) เป็นคนเอื้อเฟื้อ ชอบแบ่งปันความสุขและแบ่งเบาภาระของเพื่อนร่วมงาน

เบญจศีลเบญจธรรมคู่ที่ 2

ศีลข้อที่ 2

อทินนาทานา เวรมณี คือ เจตนาเว้นจากการลักทรัพย์ ศีลข้อนี้มุ่งจริยธรรมเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สิน ไม่ล่วงกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นและส่งเสริมการมีอาชีพที่สุจริต ทรัพย์สินที่ล่วงละเมิด สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภทคือ 1) *สวิญญาณกทรัพย์* คือ ทรัพย์ที่

มีวิญญาณครอง เช่น สุขข ไข่ วัว ควาย 2) *อวิญญาณกทรัพย์* คือ ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณครอง เช่น โตะ แก้ว รัตนีย บ้านเรือน นอกจากนี้ยังหมายถึงทรัพย์สินอีก 2 ประเภทคือ 1) *สังหาริมทรัพย์* คือ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ เช่น รัตนีย สัตว์ เงินทอง 2) *อสังหาริมทรัพย์* คือ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น อาคารบ้านเรือน ที่ดิน แม้กระทั่งทรัพย์สินส่วนกลางที่เรียกว่า สาธารณสมบัติ และทรัพย์สินทางศาสนาที่เรียกว่า ศาสนสมบัติ ก็ห้ามตามสิกขาบทนี้ด้วย ลักษณะการล่วงละเมิดศีลมี 3 อย่าง (Vajiranavarorasa, 1995: 4) คือ

1. โจรกรรม หมายถึง การถือเอาสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน ด้วยอาการเป็นโจร มี 14 ลักษณะคือ 1) ลัก 2) ฉก 3) กรรโชก 4) ปล้น 5) ตู๋ 6) ฉ้อ 7) หลอก 8) ลวง 9) ปลอม 10) ตระบัด 11) เบียดบัง 12) สับเปลี่ยน 13) ลักลอบ 14) ยักยอก

2. อนุโลมโจรกรรม หมายถึง การแสวงหาทรัพย์สินเลี้ยงชีพในทางที่ไม่บริสุทธิ์ หรือเลี้ยงชีพคล้ายโจร มี 3 ลักษณะคือ 1) สมโจร การสนับสนุนให้คนอื่นทำโจรกรรม 2) ปอกลอก การคบคนอื่นด้วยมุ่งหวังทรัพย์ของเขา 3) รับสินบน การรับทรัพย์สินที่เขามอบให้เพื่อช่วยให้พ้นผิด

3. ฉายาโจรกรรม หมายถึง การทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นสาบสูญหรือหยิบฉวยมาเป็นของตน มี 2 อย่างคือ 1) ผลาญ การทำให้ทรัพย์สินของคนอื่นเสียหาย 2) หยิบฉวย การถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยความมกง่ายคือ ถิววิสาสะ (ความคั่นเคย) โดยที่เจ้าของไม่รู้ แต่หากเป็นลักษณะต่อไปนี้จัดเป็นการถิววิสาสะที่ไม่เป็นโทษ (Vajiranavarorasa, 1995: 23) มีอยู่ 3 อย่างคือ 1) มีความคั่นเคยสนิทสนมกับเจ้าของทรัพย์สินจริง 2) เจ้าของทรัพย์สินอนุญาตไว้ 3) เจ้าของไม่หวงทรัพย์สินนั้น ลักษณะการล่วงละเมิดทั้ง 3 นี้ หากผู้ใดล่วงละเมิดโจรกรรมถือว่าศีลขาด ส่วนอนุโลมโจรกรรมและฉายาโจรกรรม ถ้ามีเจตนาทำให้เขาเสียกรรมสิทธิ์หรือมีเจตนาแรงกล้าศีลจึงขาด ถ้าเจตนาไม่แนชัด ศีลเพียงต่างพริ้ว

ธรรมข้อที่ 2

สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ไม่ผิดกฎหมายและขัดกับหลักศีลธรรม ประกอบอาชีพที่สุจริตหรือตั้งใจทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ผู้อื่นดีกินดีและช่วยพัฒนาประเทศชาติอีกทางหนึ่ง สัมมาอาชีวะเป็นข้อธรรมที่สำคัญ เพราะเป็นองค์ธรรมประการหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 อันเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์

การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบจะต้องประพฤติเป็นธรรมใน 3 ด้านคือ 1) ประพฤติเป็นธรรมในกิจการคือ การทำด้วยความอดทนเอาใจใส่ให้งานสำเร็จทันตามเวลาที่กำหนด ทำด้วยความขยันขันแข็ง ไม่หลีกเลี่ยงงาน 2) ประพฤติเป็นธรรมในบุคคลคือ การไม่เอาเปรียบคนอื่น เช่น ไม่เอาเปรียบค่าจ้างหรือในการขายของเมื่อกำหนดค่าจ้างหรือค่าสิ่งของไว้อย่างไร ต้องปฏิบัติตามกำหนดอย่างนั้น 3) ประพฤติเป็นธรรมในวัตถุคือ การไม่ขายของปลอม หรือเมื่อรับทำสิ่งของให้ผู้อื่นก็ไม่ใช้วัสดุปลอมหรือมีคุณภาพต่ำกว่าที่ตกลงกันไว้ โดยยึดหลักการบริหารที่ว่า 1) คุณภาพดี 2) ราคาถูก 3) บริการเยี่ยม

วิเคราะห์จริยธรรมทางธุรกิจเกี่ยวกับศีลและธรรมข้อที่ 2

เบญจศีลเบญจธรรมข้อนี้สร้างจริยธรรมด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน เงินเดือน สวัสดิการ และส่งเสริมการประกอบอาชีพโดยสุจริต ถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมายและจารีตประเพณี ปัญหาจริยธรรมทางธุรกิจที่มักเกิดเพราะการขาดศีลและธรรมข้อนี้คือ การทุจริตในหน้าที่การงาน (Corruption) อาจเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ทางปัญญา การนำข้อมูลขององค์กรไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต การแอบเอาข้อมูลไปขายให้องค์กรอื่น รวมถึงความประพฤติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร่วมงานและผู้บริโภค เช่น การทำงานที่เห็นแก่ตัว ความไม่โปร่งใส การเอาเปรียบเปรียบด้วยวิธีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ค่าจ้างราคาสินค้า โดยสรุปคือ เป็นคนมักสร้างปัญหาในการทำงานมากกว่าการสร้างสรรค์งาน มักนำความเสียหายชื่อเสียงมาสู่องค์กรมากกว่าการสร้างชื่อเสียง

ตรงกันข้ามผู้ที่มิจริยธรรมทางธุรกิจข้อนี้จะส่งเสริมบุคลิกภาพต่างๆ ดังนี้ 1) เป็นคนรู้จักยืนดีตามศักยภาพของตนและพัฒนาศักยภาพอยู่ตลอดเวลา 2) มีความโปร่งใสใจซื่อมือสะอาด 3) ใส่ใจและมีความละเอียดละไมในการทำงาน 4) มีความกระตือรือร้นในการทำงาน โดยยึดความถูกต้องชอบธรรมและกฎหมายเป็นหลัก 5) เป็นคนเน้นสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในการทำงาน

เบญจศีลเบญจธรรมข้อที่ 3

ศีลข้อที่ 3

กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณิ คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิฉิดในกาเม ศีลข้อนี้มุ่งจริยธรรมเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิในคู่ครองของคนอื่นและส่งเสริมการยืนดีในคู่ครองของตนเอง ลักษณะการล่วงละเมิดศีล (Vajirananavarorasa, 1995: 4) คือ การร่วมประเวณีกับหญิงที่ต้องห้ามหรือชายที่ต้องห้าม หญิงต้องห้าม หมายถึง หญิงที่ชายจะประพฤติดิสมสู่ด้วยไม่ได้ 3 จำพวก คือ 1) หญิงที่มีสามีคือ หญิงที่อยู่ร่วมกับชายอื่นในฐานะเป็นภรรยา มี 4 จำพวกคือ (1) หญิงที่แต่งงานแล้ว (2) หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานแต่อยู่กับชายโดยเปิดเผย (3) หญิงที่รับสิ่งของมีทรัพย์สินของเขาแล้วยอมอยู่กินด้วย (4) หญิงที่เขาเลี้ยงเป็นภรรยา 2) หญิงที่ญาติรักษาคือ หญิงที่อยู่ในการปกครองของบิดามารดาหรือญาติ 3) หญิงที่ธรรมรักษาหรือจารีตประเพณี กฎหมายบ้านเมืองคุ้มครอง มีอยู่ 3 ประเภท คือ (1) หญิงที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตน คำว่า เทือกเถา นับลำดับญาติผู้ใหญ่ขึ้นไป 3 ชั้นคือ มารดา ย่ายาย และย่าทวดยายทวด ส่วน เหล่ากอ นับลำดับผู้สืบสกุลจากตนลงไป 3 ชั้นคือ ลูก หลาน และเหลน (2) หญิงที่อยู่ใต้บทบัญญัติทางพระพุทธศาสนา เช่น ภิกษุณี แม่ชี (3) หญิงที่มีกฎหมายห้ามไว้ และมีบทลงโทษชายที่สมสู่ เช่น เด็กหญิงที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นต้น ส่วนชายต้องห้าม หมายถึง ชายที่หญิงจะประพฤติดิสมสู่ด้วยไม่ได้ มี 2 จำพวกคือ 1) ชายอื่นนอกจากสามีของตน 2) ชายที่จารีตห้าม เช่น พระภิกษุทาง

พระพุทธศาสนา นักบวชนอกศาสนาอื่น เป็นต้น

ธรรมข้อที่ 3

กามสังวร หมายถึง การสำรวมในกาม ยินดีในคู่ครองของตนเอง รู้จักระมัดระวัง เหนียวรั้งใจไม่ให้ประพฤตินิพิตทางเพศ มีความไว้วางใจกันในฐานะที่เป็นเพื่อน คู่ชีวิตร่วมสุขร่วมทุกข์ ในการประพฤตินี้ขอต่อกันมีหลักปฏิบัติดังนี้ สำหรับฝ่ายชายต้องมีคุณธรรมคือ *สทวารสันโดษ* หมายถึง ความยินดี พอใจในภรรยาของตน เลี้ยงดูไปจนแก่เฒ่า หากชายใดไม่ยินดีในภรรยาตน เรียกว่า อทวารสันโดษ ในฝ่ายหญิงต้องมีคุณธรรมคือ *ปติวัตถ* หมายถึง ความจงรักภักดีในสามี ประพฤติดี และผูกสมักรักแต่ในสามีตน

ตามหลักพระพุทธศาสนา กล่าวถึงคู่ครองที่สมพงษ์กันต้องอาศัยหลักสมชีวิธรรม 4 (MCU, 1996) หมายถึง ชีวิตที่ครองคู่กันแล้วมีความเจริญรุ่งเรืองต้องมีหลักยึดที่คล้ายกัน ข้อแรกมีศรัทธาเสมอกัน (สมสัทธา) หมายความว่า ทั้งฝ่ายชายและหญิงมีความเชื่อ ความเลื่อมใสสิ่งยึดเหนี่ยวคล้ายกัน เช่น เชื่อในการละชั่ว ทำดี และทำใจให้บริสุทธิ์ตามหลักหัวใจของพระพุทธศาสนา ข้อที่สองมีหลักศีลเสมอกัน (สมศีลา) หมายความว่า มีแนวทางปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิตคล้ายกัน เช่น ชอบกัฬหา ชอบดนตรี เหมือนกัน ข้อที่สามมีหลักจาคะเสมอกัน (สมจาคา) หมายความว่า มีการเสียสละ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นคนใจกว้าง ข้อที่สี่มีปัญญาเสมอกัน (สมปัญญา) หมายความว่า ชอบคิด ชอบเขียน ชอบหาความรู้เหมือนกัน แต่เมื่อว่าโดยสรุปก็คือ ต้องมีกามสังวร สำรวมระวังในเรื่องความรัก ไม่เปลืองใจตนเองไปตามกิเลสที่อยากรักคนโน้นคนนี้มีเช่นนั้นปัญหาครอบครัวก็จะตามมา

วิเคราะห์จริยธรรมทางธุรกิจเกี่ยวกับศีลและธรรมข้อที่ 3

เบญจศีลเบญจธรรมข้อนี้สร้างจริยธรรมด้านความปลอดภัยในครอบครัว ความมั่นคงในชีวิตคู่ และส่งเสริมความสมานฉันท์ ความอบอุ่นในครอบครัวที่เป็นพื้นฐานกำลังใจสำคัญของพนักงาน ปัญหาจริยธรรมทางธุรกิจ

ที่มักเกิดเพราะการขาดศีลและธรรมข้อนี้ อาจเป็นเรื่องการล่วงละเมิดทางเพศของพนักงานในทุกระดับสายงาน รวมถึงปัญหาท้องก่อนแต่ง ผู้สาว ทะเลาะวิวาทเพราะแย่งคนรักและการแตกแยกทางครอบครัว ซึ่งส่งผลต่อสภาพจิตใจของพนักงานและการอยู่ร่วมในสังคม ในที่สุดต้องออกจากองค์กรในระหว่างทำงาน ซึ่งอาจทำให้องค์กรสรรหาบุคลากรที่ชำนาญเฉพาะด้านเข้ามาทดแทนตำแหน่งไม่ทัน ปัญหาอีกประการที่ขยายวงกว้างออกไปมากกว่าคำว่า การละเมิดทางเพศก็คือ ความอยากครอบครองทุกอย่าง เพราะอำนาจของตัณหา จนต้องทำลายอีกฝ่าย เพื่อไม่ต้องการให้เขามีสถานะเหมือนกับตน ปัญหาจริยธรรมอื่นๆ ก็จะตามมา เช่น การเบียดเบียนกัน การแก่งแย่ง แต่หากมีความพอดีกับสถานะองค์กรของตน ไม่ใฝ่ใจองค์กรอื่น ประกอบกิจการโดยคิดว่าทั้งฝ่ายตนและฝ่ายตรงข้ามต่างก็ได้ประโยชน์ (Win-win Situation) ก็จะเกิดความร่วมมือร่วมแรงพัฒนาองค์กร ปัญหาจริยธรรมเชิงลบก็จะไม่เกิดขึ้น

นอกจากนั้นจริยธรรมทางธุรกิจเชิงบวกก็จะเกิดขึ้น และส่งเสริมบุคลิกภาพต่างๆ ดังนี้ 1) การมองเพื่อนร่วมงานในฐานะพี่น้องครอบครัวเดียวกัน 2) ภาวะผู้นำด้านครอบครัวและพร้อมที่จะเป็นผู้นำในทุกๆ ด้านในองค์กร 3) การวางตนอย่างเหมาะสม น่าเคารพเชื่อถือ 4) การรู้จักแยกแยะระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว 5) การไม่อคติเรื่องเพศหรือปัญหาเรื่องผู้สาวในการทำงาน เป็นต้น

เบญจศีลเบญจธรรมข้อที่ 4

ศีลข้อที่ 4

มุสาวาทา เวมณิ คือ เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ ศีลข้อนี้มุ่งจริยธรรมเพื่อป้องกันการพูดเท็จ ซึ่งเป็นการทำลายประโยชน์ทั้งของตนและผู้อื่น และส่งเสริมให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ลักษณะการล่วงละเมิดศีลมี 3 อย่าง (Vajiranavarorasa, 1995: 4) คือ

1. มุสา หมายถึง การพูดเท็จ ซึ่งเป็นไปทางวาจา และทางกาย เช่น เขียนหนังสือมีข้อความเท็จให้หลงเชื่อ

กิริยาที่จัดเป็นมุสาวาทามี 7 ประการคือ 1) ปด การจงใจ กล่าวคำไม่จริง 2) ทนสาบาน การพูดสาบานว่าจะให้การตามความจริง แต่ไม่ทำตามนั้น 3) ทำเล่ห์กระเท่ การพูดอวดอ้างคุณพิเศษอันไม่เป็นจริง 4) มารยา การทำกิริยาเพื่อให้เห็นผิดจากความเป็นจริง 5) ทำเลศ การพูดเล่นสำนวนวกไปวนมา 6) เสริมความ การพูดมุสาโดยอาศัยมูลเดิม แล้วพูดเสริมความให้มากกว่าความเป็นจริง 7) อ้าความ การพูดเรื่องทีมาก แต่ย่อคำพูดให้น้อยลง เพื่อให้คนอื่นเข้าใจผิดเป็นอย่างอื่น

2. อนุโลมมุสา หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่เป็นเท็จซึ่งไม่จงใจให้เขาเชื่อ มี 2 ประเภทคือ 1) เสียดแทง การพูดให้คนอื่นเจ็บใจ มี 2 ลักษณะคือ (1) การอ้างเรื่องที่ไม่เป็นจริงโดยกล่าวยกย่องให้สูงกว่าพื้นเพเดิมของเขา เรียกว่า ประชด และ (2) การพูดทำให้ต่ำกว่าพื้นเพเดิมของเขา เรียกว่า ต่ำ 2) สับปลับ การพูดด้วยความคะนองวาจา แต่ไม่ได้ตั้งใจให้เขาเข้าใจผิด

3. ปฏิสสวะ หมายถึง การรับแล้วไม่ทำตามที่ได้รับไว้หรือการฝืนคำที่รับปากเอาไว้ มี 3 ประเภทคือ 1) ผิดสัญญา 2) เสียสัตย์ 3) คินคำ ลักษณะการล่วงละเมิดทั้ง 3 นี้ หากล่วงละเมิดข้อมุสาถือว่าศีลขาด แต่ถ้าล่วงละเมิดอนุโลมมุสาและปฏิสสวะถือว่าศีลต่างพร้อย

มุสาวาทที่ไม่เป็นโทษ

วาจาที่ไม่เป็นโทษ เรียกว่า *ยถาสัญญา* (Vajiranavarorasa, 1995: 37-38) หมายถึง การพูดตามที่ตนสำคัญหรือเข้าใจ แต่มีความบริสุทธิ์ใจในการพูด มีลักษณะ 4 ประการคือ 1) โวหาร คือ ถ้อยคำที่ใช้พูดกันจนเป็นธรรมเนียม เช่น การเขียนคำขึ้นต้นหรือคำลงท้ายจดหมาย 2) นิยาย คือ เรื่องที่เปรียบเทียบเพื่อให้เข้ากับสุภาพชน 3) สำคัญผิด คือ การพูดด้วยความเข้าใจผิด เช่น การจำวันผิด 4) พลั้ง คือ การตั้งใจพูดเรื่องหนึ่งแต่กลับไปพูดอีกเรื่องหนึ่ง

ธรรมข้อที่ 4

สังจะ คือ ความสัตย์ซื่อถือความจริง ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง การมีวาจาสัตย์อย่างเดียว แต่หมายถึง การประพฤติให้เป็นคนสัตย์ตรง เป็นคนจริงไม่โลเล

โดยจำแนกเป็น 4 ประการ (SPK Vajiranavarorasa, 1995: 6) คือ

1. ความเที่ยงธรรม คือ ความประพฤติอันเป็นธรรมในกิจการหน้าที่ไม่มีอคติคือ ความลำเอียงทั้ง 4 ประการ (MCU, 1996) อันได้แก่ ความลำเอียงเพราะรักใคร่ (ฉันทาคติ) ลำเอียงเพราะเกลียดชัง (โทสาคติ) ลำเอียงเพราะเขลาหรือไม่รู้ (โมหาคติ) และลำเอียงเพราะกลัว (ภยาคติ) สามข้อแรกกล่าวได้ว่าเป็นการเว้นจากความโลภ โกรธ หลงนั่นเอง

2. ความซื่อตรง คือ ความประพฤติตรงในบุคคลผู้เป็นมิตร ทำตัวให้เป็นมิตรแท้ 4 ประเภท (MCU, 1996) คือ เป็นมิตรมีอุปการะ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ แนะนำประโยชน์ และมีความรักใคร่ต่อกัน เมื่อทำตัวให้เป็นมิตรแท้แล้วตนเองต้องรู้จักคบมิตรแท้และไม่คบมิตรเทียม 4 (MCU, 1996) คือ คนที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว คนดีแต่พูด คนพูดประจบ และคนชักนำในทางเสื่อม

3. ความสวามิภักดิ์ คือ ความจงรักภักดีในเจ้านายตนหรือบริษัท มีใจซื่อสัตย์ไม่คิดคดหรือปองร้าย เป็นกำลังสำคัญในการต่อสู้กับปัญหาต่างๆ การสวามิภักดีไม่ใช่การยอมจำนนแต่เป็นการแสดงความจงรักต่อผู้รักเรา เมื่อเราแสดงความจงรักอย่างไรแล้ว เจ้านายหรือบริษัทที่ดีย่อมห่วงใยและรักเราตอบ

4. ความกตัญญูทเวที คือ การรู้อุปการะที่ท่านทำแล้วตอบแทนบุญคุณ (กตัญญูทเวทีบุคคล) ยกย่องท่านให้เป็นที่ปรากฏ นับถือ ไม่แสดงอาการลบหลู่ดูหมิ่น ไม่ตีเสมอหรือยกตนเทียมท่าน ผู้ที่มีความกตัญญูทเวทีพระพุทธรูปเจ้าที่ถือว่า เป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก (ทูลลภบุคคล) หากผู้ใดทำได้ ผู้นั้นเป็นผู้ประเสริฐ ผู้ที่เราควรมีความกตัญญูทเวทีมี่ 4 จำพวกคือ 1) มารดาบิดา 2) ครูอาจารย์ 3) พระมหากษัตริย์ 4) พระพุทธเจ้า เพราะท่านเหล่านี้เป็นบุพการีคือ ได้สร้างคุณงามความดีต่อเราไว้ก่อน ดังนั้นบุตรธิดา ศิษย์ พสกนิกร และพุทธศาสนิกชน จึงควรสำนึกรู้พระคุณและตอบแทนท่าน

วิเคราะห์จริยธรรมทางธุรกิจเกี่ยวกับศีลและธรรม ข้อที่ 4

เบญจศีลเบญจธรรมข้อนี้สร้างจริยธรรมด้านความปลอดภัยในสังคม การยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน และส่งเสริมการทำงานด้วยความซื่อสัตย์ การทุ่มเทความไว้นื้อเชื่อใจ ในองค์กรธุรกิจมักเกิดปัญหาจริยธรรมที่เกี่ยวกับปลอมแปลงสินค้าหรือสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐาน ไม่ปลอดภัย ไม่สะอาด รวมถึงการโฆษณาชวนเชื่อเกินจริง ซึ่งนอกจากทำให้ผู้บริโภคเสียผลประโยชน์จากการอุปโภคบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพแล้วยังทำให้เสียสุขภาพ เกิดโรคร้ายจากการใช้สอยสินค้าปัญหาดังกล่าวเป็นเพราะความไม่ซื่อสัตย์ของผู้ผลิตที่มีต่อลูกค้าและอาชีพตนเอง ผลจากการผลิตสินค้าที่ไม่มีคุณภาพทำให้ลูกค้าเสียความเชื่อมั่นในองค์กรธุรกิจ ไม่อุปโภคบริโภคสินค้านั้นอีกต่อไป ผลกระทบในเชิงลบก็เกิดกับองค์กรธุรกิจและพนักงาน ทั้งนี้เพราะความไม่ซื่อสัตย์ ความไม่เป็นธรรมที่องค์กรธุรกิจก่อขึ้นมา ปัญหาจริยธรรมทางธุรกิจในศีลและธรรมข้อนี้จึงมักเกี่ยวข้องกับมาตรฐานของสินค้าที่สัมพันธ์กับความอยู่ดีกินดีของสังคมเป็นส่วนใหญ่

ตรงกันข้าม หากองค์กรธุรกิจใดประพฤติตามข้อนี้ก็ส่งเสริมบุคลิกภาพต่างๆ ดังนี้ 1) เป็นคนมีจิตใจมุ่งมั่นและยึดมั่นในอุดมการณ์ 2) เป็นคนมุ่งมั่นกับงานจนกว่าจะประสบความสำเร็จ 3) พุดจาถ้อยที่ถ้อยอาศัยแต่หนักแน่นในคำพูด 4) มีความจริงใจ นำสนทนาปราศรัยด้วย 5) เป็นคนตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงานและต่อผู้บริโภค 6) มีจิตสำนึกร่วมว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่ต้องพัฒนาไปด้วยกัน

เบญจศีลเบญจธรรมข้อที่ 5

ศีลข้อที่ 5

สุราเมรัยมีชขปมาที่ภูฐานา เวมณี คือ เจตนางดเว้นเหตุให้เกิดความประมาท จากการดื่มสุราเมรัยและเสพของมึนเมา ศีลข้อนี้มุ่งจริยธรรมเพื่อป้องกันอันตรายจากการขาดสติ เมื่อขาดสติแล้วอาจล่วงละเมิดศีลทั้ง 4 ข้อ

ข้างต้นได้ จึงเป็นข้อที่สำคัญที่สุด ลักษณะการล่วงละเมิดศีลมี 2 อย่าง (Vajiranavarorasa, 1995: 4) คือ

1. ดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นสาเหตุแห่งความประมาท มีผลทำให้สติฟั่นเฟือน สุรา หมายถึง น้ำเมาที่กลั่นแล้วหรือเหล้านั่นเอง เช่น บรัันดี วิสกี้ ส่วน *เมรัย* หมายถึง น้ำเมาที่เกิดจากการหมักหรือแช่ตองยังไม่ได้กลั่น เช่น เบียร์ ไวน์ เหล้าสาโท

2. สิ่งเสพติดทุกชนิด เช่น ยาบ้า ยาอี เฮโรอีน รวมถึงสิ่งที่ทำให้มึนเมาทุกชนิด

การดื่มน้ำเมาเป็นทางแห่งความเสื่อมประการหนึ่ง ดังปรากฏในหลักอบายมุข 6 (MCU, 1996) คือ 1) การดื่มน้ำเมา 2) การเที่ยวกลางคืน 3) การเที่ยวดูการละเล่น 4) การเล่นการพนัน 5) การคบคนชั่วเป็นมิตร 6) ความเกียจคร้าน ทั้งหมดนี้เป็นข้อปฏิบัติสำหรับผู้ที่ยังตั้งตัวไม่ได้ แต่สำหรับผู้ที่ตั้งตัวได้แล้ว พระพุทธองค์ก็สอนให้เว้นจากอบายมุข 4 (MCU, 1996) คือ 1) การเป็นนักเลงหญิง 2) การเป็นนักเลงสุรา 3) การเป็นนักเลงเล่นการพนัน 4) การคบคนชั่วเป็นมิตร จะสังเกตเห็นว่า สุราเป็นสาเหตุของความเสื่อมไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม จากข้อมูลของศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) พบว่าในการศึกษาภาระโรคและการบาดเจ็บใน 195 ประเทศทั่วโลก ในช่วงปี พ.ศ. 2533-2559 การดื่มแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยให้เกิดโรคต่างๆ มากกว่า 200 ชนิด เป็นปัจจัยเสี่ยงอันดับ 7 ของการสูญเสียและสาเหตุการตายเพราะเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันดับแรกคือ วัณโรค ร้อยละ 1.4 อันดับสองคือ อุบัติเหตุจราจร ร้อยละ 1.2 และการทำร้ายตนเอง ร้อยละ 1.1 (Nontharak & Atsanangkonchai, 2018: 1-2)

ธรรมข้อที่ 5

สติสัมปชัญญะ คือ ความมีสติตรวจตรา ไม่เลินเล่อก่อนจะทำและในขณะที่กำลังทำ สติกับสัมปชัญญะเป็นธรรมที่มีอุปการะต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก จึงเรียกว่า *พหุอุปการธรรม* (ธรรมอันมีอุปการะมาก)

การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน มักได้ยินคำว่า สติ ปัญญา มากกว่าคำว่า สติสัมปชัญญะ ความจริงแล้วคำว่า สติปัญญา ก็คือ สติสัมปชัญญะ เพราะปัญญาในที่นี้ หมายถึง สัมปชัญญะ บางครั้งได้ยินว่า สติรอบคอบ ซึ่งหมายถึง สติสัมปชัญญะเหมือนกัน เพราะคำว่า รอบคอบ นั้นหมายถึง ตัวสัมปชัญญะ สติสัมปชัญญะเป็นธรรมะที่สำคัญเพราะเป็นคำสอนที่พระพุทธองค์ตรัสสรุป หลักธรรมทั้งหมดไว้ ดังปรากฏในปัจฉิมวาจาว่า “...เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด...” (MCU, 1996) พุทธพจน์บทนี้หากมองอีกมุมหนึ่งก็คือ การที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้มี สติสัมปชัญญะนั้นเอง การมีสติสัมปชัญญะควรมีตลอดเวลา โดยเฉพาะในเรื่อง 4 ด้าน (Vajirananavarorasa, 1995: 6) ที่สามารถสรุปย่อเป็นหลัก 3 ก. และ 1 อ. ดังนี้

1. กิณ คือ การรู้ประมาณในอาหารที่พึงบริโภค ตามหลักธรรมข้อ “โภชน มัตตัญญูตา” แปลว่า “ความพอประมาณในการบริโภค” หรือ “มัตตัญญูตา จ ภัตตัสมิง” แปลว่า “การรู้จักประมาณในอาหาร” และหากสรุปโดยย่อตามทัศนะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ก็คือ การคำนึงถึงคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมในการบริโภค เป็นการบริโภคด้วยความพอใจในคุณค่าทางสารอาหารและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเรียกว่า การบริโภคอย่างมีฉันทะ ไม่ใช่บริโภคด้วยความอยากไถ่เก้ ทັນสมัยตามกระแสที่เรียกว่า การบริโภคด้วยตัณหา (Dhammapidok, 2000a: 63-64)

2. กิจการ คือ ความไม่เลินเล่อในการทำงาน หมายถึง การไม่ทอดธุระเพิกเฉย ต้องเอาใจใส่ คอยประกอบการงานให้เหมาะสมแก่เวลา ไม่ปล่อยให้ค้างค้ำหรือเสียหาย

3. กิริยา คือ ความมีสติสัมปชัญญะในการประพฤติตัว หมายถึง การระมัดระวังการคิด การพูด การกระทำ รวมถึงการรู้จักพิจารณาในการประกอบกิจการต่างๆ ว่ามีคุณหรือโทษอย่างไร ควรทำหรือไม่ ไม่พล่ามทำตามกำลังความฟุ้งเฟ้อ แต่ควรตรวจสอบทางได้ทางเสียก่อนลงมือทำเสมอ

4. อัปมาทธรรม คือ ความไม่ประมาทในธรรม หมายถึง การรู้จักพิจารณาร่างกายที่ประกอบด้วยธาตุ 4 (MCU, 1996) คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม ให้เห็นสภาพที่ตกอยู่ในกฎของไตรลักษณ์ (MCU, 1996) คือ 1) ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) คือ ความแปรเปลี่ยนตลอดเวลา ไม่คงอยู่ถาวรได้ตลอดไป 2) เป็นทุกข์ (ทุกขัง) คือ สภาพที่ทนอยู่ได้ยาก ประสบความไม่สบายกายไม่สบายใจอยู่ประจำ 3) เป็นสภาพไม่ใช่ตัวตน (อนัตตา) คือ ทุกอย่างล้วนไม่อยู่ในอำนาจที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามใจได้

วิเคราะห์จริยธรรมทางธุรกิจเกี่ยวกับศีลและธรรม ข้อที่ 5

เบญจศีลเบญจธรรมข้อนี้สร้างจริยธรรมด้านความปลอดภัยในตนเอง การควบคุมจิตใจ และส่งเสริมการมีสติสัมปชัญญะในการทำงาน การรู้จักแก้ปัญหาในองค์กร รวมถึงการมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาองค์กร ปัญหาจริยธรรมทางธุรกิจที่มักเกิดขึ้น เพราะการขาดศีลและธรรมข้อนี้คือ การสูญเสียสมาธิ และการลดทอนสติปัญญาในการทำงานหรือร้ายแรงถึงขั้นทะเลาะวิวาทกัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเป็นคนชอบดื่ม ปัญหานี้อาจไม่ได้เกิดขณะทำงาน แต่เกิดขึ้นหลังจากเลิกงานแล้วดื่มหนัก ซึ่งส่งผลต่อการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพในวันรุ่งขึ้นที่ต้องทำงาน

จริยธรรมทางธุรกิจข้อนี้ส่งเสริมบุคลิกภาพต่างๆ ดังนี้ 1) เป็นคนรอบคอบ ระมัดระวัง ตั้งตัวในการทำงาน 2) มีความรับผิดชอบสูง ไม่ทอดทิ้งภาระงาน 3) สามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตนเองได้ดีในภาวะที่ถูกกดดัน 4) รู้จักควบคุมสถานการณ์ รักษาความเป็นระเบียบของเหตุฉุฉุนวายุ 5) มีความคิดสร้างสรรค์และคาดการณ์ถึงผลลัพธ์ที่จะตามมาอยู่เสมอ 6) เป็นคนทำงานอย่างเป็นระบบ มีแผนงานหรือขั้นตอนชัดเจน

เบญจศีลเบญจธรรมที่กล่าวมาทั้งหมด มีนัยสอดคล้องกับหลักธรรมดังที่อภิชัย พันธเสน ประมวลไว้ เพื่อประยุกต์ใช้กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Puntasen, 2004: 51-54) คือ 1) อัปมาทธรรมหรือความไม่

ประมาท 2) อหิงสธรรม 3) สัมมาอาชีวะ 4) การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 5) การละกิเลสและความโลภ 6) ความซื่อสัตย์สุจริตและหิริโอตตปเป (ความละอายแก่ใจและความเกรงกลัวต่อบาป) หลักธรรมเหล่านี้สามารถสรุปลงในเบญจศีลเบญจธรรมได้ เพราะอหิงสธรรมก็คือ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ซึ่งตรงกับเบญจศีลเบญจธรรมคีย์ที่ 1 สัมมาอาชีวะตรงกับเบญจศีลเบญจธรรมคีย์ที่ 2 การละกิเลสและความโลภตรงกับเบญจศีลเบญจธรรมคีย์ที่ 3 ความซื่อสัตย์สุจริตและหิริโอตตปเปตรงกับเบญจศีลเบญจธรรมคีย์ที่ 4 และอัปมาทธรรมตรงกับเบญจศีลเบญจธรรมคีย์ที่ 5

บทสรุป

เบญจศีลเบญจธรรมเป็นจริยธรรมในระดับโลกิยะที่สามารถประยุกต์ใช้ในด้านธุรกิจ เนื่องจากเป็นหลักปฏิบัติที่ครอบคลุมความมั่นคงทางด้านชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และตนเอง หลักประกันของธรรมทั้ง 5 คู่นี้ ยืนยันได้จากคำสรุปอานิสงส์ของศีลที่ว่า 1) *ลีเลนะ สุกติง ยันติ บุคคลจะถึงสุคติได้ก็เพราะศีล* ซึ่งเป็นผลสัมฤทธิ์ด้านความสุข หมายถึง การมีชีวิตดำเนินไปในทางที่ตรง 2) *ลีเลนะ โภคสัมปทา บุคคลจะมีโภคทรัพย์ได้ก็เพราะศีล* อันเป็นผลสัมฤทธิ์ด้านทรัพย์สิน หมายถึง การมีสถานะทางการเงิน การใช้จ่ายใช้สอยที่มั่นคงขึ้น และ 3) *ลีเลนะ นิพพุตติง ยันติ บุคคลจะถึงนิพพานได้ก็เพราะศีล* อันเป็นผลสัมฤทธิ์ด้านความสงบ หมายถึง ชีวิตมีความร่มเย็น ปลอดภัยสบายใจ

การดำเนินธุรกิจที่ประกอบด้วยหลักจริยธรรมดังที่กล่าวมา เป็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธเศรษฐศาสตร์ที่เป็นเศรษฐศาสตร์มีขนิมมาปฏิบัติหรือเศรษฐศาสตร์สายกลาง (Dhammapidok, 2002: 35-43) คือ เป็นความพอดี ความพอประมาณที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกันแล้วเกิดดุลยภาพในการดำเนินชีวิต เป็นทางสายกลางที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น อันรวมถึงการไม่ทำลายระบบนิเวศ (Ecosystem) คือ ระบบชีวิตที่สัมพันธ์กันในสภาพแวดล้อมต่างๆ

ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในเบญจศีลเบญจธรรมข้อแรกที่ให้ละเว้นจากการทำร้ายซึ่งกันและกัน หลักจริยธรรมทางธุรกิจดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของซูมาเกอร์ที่กล่าวถึงพุทธเศรษฐศาสตร์ (Buddhist Economics) ว่าที่แท้จริงแล้วก็คือ สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) (Schumacher, 1973: 35) อันเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งในมรรคมงคล 8

อย่างไรก็ตาม เบญจธรรมเบญจศีลเป็นหลักธรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกันและควรประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวงการธุรกิจในยุคสมัยใหม่ นั่นคือ การปฏิบัติให้สอดคล้องกับปัจจัย 4 ด้าน ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวไว้คือ 1) ด้านชีวิตของมนุษย์ อันเป็นปัจจัยภายใน 2) ด้านสังคม 3) ด้านธรรมชาติแวดล้อม และ 4) ด้านสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ประดิษฐ์ขึ้น อันเป็นปัจจัยภายนอก การประยุกต์หลักธรรมให้สอดคล้องกับปัจจัยเหล่านี้ก็คือ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามระบบจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าใจกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันเป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ในทางที่ควรจะเป็น เช่น 1) *เรื่องความต้องการ* ในสิ่งที่ เป็นคุณค่าแท้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต 2) *การบริโภค* ที่คำนึงถึงประโยชน์ 3) *งานและการทำงาน* อย่างมีความสุข 4) *การแข่งขันและการร่วมมือ* เพื่อแก้ปัญหามวลมนุษย์ 5) *ค่านิยมการบริโภค* ให้พอดีและรู้จักต่อยอดการผลิต และ 6) *การผลิต* ที่เป็นการแปรสภาพเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตมากกว่าการทำลาย (Dhammapidok, 2002: 21-35) จะเห็นว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านี้เป็นจริยธรรมเชิงบวก ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักเบญจศีลเบญจธรรมที่ได้ประยุกต์เข้าสู่สังคมสมัยใหม่ให้มีความหมายในวงกว้าง โดยเฉพาะในกรอบองค์กรธุรกิจหรือเศรษฐศาสตร์

โดยสรุปแล้ว เบญจศีลเบญจธรรมเป็นหลักจริยธรรมทางธุรกิจที่ทำให้เห็นแนวคิดพื้นฐานพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้มนุษย์ปฏิบัติตามหน้าที่ในการทำงานอย่างน้อย 3 ประการ (Schumacher, 1973: 36) คือ 1) เพื่อให้มนุษย์มีโอกาสทำประโยชน์ และ

พัฒนาความสามารถของตน 2) เพื่อเอาชนะความเชื่อมั่นในตนเองด้วยการร่วมมือทำงานกับคนอื่นได้ และ 3) การผลิตสินค้าและการบริการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพ ภาระหน้าที่ดังกล่าวเป็นการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละคนให้สามารถทำงานได้

อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการทำงานที่เรียกว่าเป็นการปฏิบัติธรรมไปในตัว นั่นคือ การสร้างจริยธรรมทางธุรกิจจากองค์กรภายในให้เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืนต่อไป

References

- Anumanrajadhon, Phraya. (1973). *Nation, Religion, and Culture*. Bangkok: Bannakarn. [in Thai]
- Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2016). *Dictionary of Buddhism* (36th ed.). Bangkok: Phalidhamma. [in Thai]
- Buddhaghosa. (2012). *Visuddhimagga Vol. 1* (12th ed.). Bangkok: Mahamakutrajavidyalaya Publications. [in Pali]
- Carroll, A. B. & Buchholz, A. K. (2003). *Business and Society: Ethics and Stakeholder Management*. Mason: South-western.
- Dhammapidok (P.A. Payutto). (1999). *Buddhadhamma* (8th ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publications. [in Thai]
- _____. (P.A. Payutto). (2000a). *Solution of Economic System Which Dominates Thai Society* (3rd ed.). Bangkok: Dhamma Foundation. [in Thai]
- _____. (P.A. Payutto). (2000b). *Dhamma and Work* (3rd ed.). Bangkok: Dhamma Foundation. [in Thai]
- _____. (P.A. Payutto). (2002). *Buddhist Economics* (5th ed.). Bangkok: Komolkhemthong Foundation. [in Thai]
- Ferrell, O. C., Fraedrich, J. & Ferrell, L. (2015). *Business Ethics: Ethical Decision Making and Cases*. Stamford: Cengage Learning.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University (MCU). (1996). *Thai Tipitaka Vol. 9, 10, 11, 21, 23, 25*. Pranakhorn Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]
- Nontharak, J. & Atsanangkonchai, S. (2018). *Disease from Alcohol in 195 Countries from 1990-2016*. Retrieved November 26, 2018, from <http://cas.or.th/2018/2627> [in Thai]
- Puntasen, A. (2004). *Buddhist Economics: Evolution, Theories, and its Application to Various Economic Subjects* (3rd ed.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing. [in Thai]
- Schumacher, E. F. (1973). *Small is Beautiful: Economics as If People Mattered*. London: Blond & Briggs.
- Sigambhirayan (Somjin Sammapanno). (2016). *Ethics in Buddhist Texts*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]

- Siha-amphi, P. (2000). *Basic Religious and Ethic Education*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Simanee, L. (n.d.). *Morality and Ethics in the East*. Bangkok: Duangkaew. [in Thai]
- Thepvethi (P.A. Payutto). (1988). *Truth and Ethics*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publications. [in Thai]
- The Royal Institute. (2003). *Dictionary of the Royal Institute in B.E. 2542*. Bangkok: Nanmeebooks Publications. [in Thai]
- U-pho, T. (1996). *Advantages of Five Precepts: Canon of Society (3rd ed.)*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publications. [in Thai]
- Vajirananavarorasa, Somdet Phramahasamanachao Kromphraya. (1995). *Five Precepts and Five Doctrines (15th ed.)*. Bangkok: Mahamakutrajavidyalaya Publications. [in Thai]
- Velasquez, M. G. (2008). *Business Ethics: Concepts and Cases*. Englewood Cliff: Prentice-hall.
- Virakul, B. (2008). *Doctrine of Ethics in Human Resource and Organization Development*. Bangkok: Graduate School of Human Resource Development, National Institute of Development Administration. [in Thai]

Name and Surname: Phramaha Surachai Phutchu

Highest Education: Doctor of Philosophy Program in Philosophy and Religion, Saint John's University

University or Agency: Phayao Campus,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Field of Expertise: Buddhism and Philosophy

Address: 146/4 Wat Suthatthephawararam, Phranakhon, Bangkok 10200